
SPECIFICITY OF THE ENVIRONMENTAL PROTECTION COSTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Aleksandra Mitrović

University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Serbia,
aleksandra.stankovic@kg.ac.rs

Tanja Stanišić

University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Serbia,
tanja.stanistic@kg.ac.rs

Marija Kostić

University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Serbia,
marija.kostic@kg.ac.rs

Abstract: Environmental law is an extremely important instrument for regulating and managing sustainable development. The main objective of ecological development is to reduce the risk in terms of living conditions and improve the quality of life, with special attention to environmental protection in achieving these goals. The situation in the Republic of Serbia is not at an enviable level from the point of view of this problem. Serbia is currently among the most polluted countries in Europe. This further threatens human health, has an impact on reducing average life expectancy, impairs quality of life, and affects uneven regional development. However, it should not be overlooked that only a good environment provides a more attractive surrounding for work and investment, and thus increases the competitiveness of the economy. The reason for such a bad situation in Serbia is the result of decades of insufficient investment by the state itself. Increasing the state's investment in environmental protection in the coming years is not only an indisputable need, but also a duty of the state. Ensuring environmental sustainability, especially in a time of accelerated technological revolution, is a process that is becoming more and more demanding and expensive, and the requirements for greening businesses are becoming more common.

The main objective of the paper is to examine the specific nature of the costs of environmental protection in the Republic of Serbia, in total and by categories, and on this basis, to identify the problematic aspects in this field that require improvement in the future. The method of analysis of available data by cost categories in dynamic of time is applied in the paper. The results of the research indicate a positive tendency of almost continuous growth of total environmental costs in the Republic of Serbia over a ten-year period (2008-2017), as well as a number of problematic items when it comes to cost structure. Although the Government of the Republic of Serbia has recognized the importance of investing in environmental protection, the current financing system is not satisfied, and it is necessary, first of all, by increasing its transparency and improving coordination between competent authorities, to increase the efficiency of using economic instruments in the environmental field. The high penalty that Serbia could pay if it did not harmonize its regulations with the European ones on time are another reason in support of the thesis that environmental protection must become one of this country's priorities. The results of the research can be useful to economic entities in conceptualizing their business orientation and attitude towards environmental protection, but also to policy and strategy makers at higher level, pointing to desirable directing future costs and investments for environmental protection.

Keywords: Costs, environment, Serbia.

SPECIFIČNOSTI KRETANJA TROŠKOVA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE U REPUBLICI SRBIJI

Aleksandra Mitrović

Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Srbija,
aleksandra.stankovic@kg.ac.rs

Tanja Stanišić

Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Srbija,
tanja.stanistic@kg.ac.rs

Marija Kostić

Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Srbija,
marija.kostic@kg.ac.rs

Rezime: Pravo zaštite životne sredine je izuzetno bitan instrument regulisanja i upravljanja održivim razvojem. Kao osnovni cilj ekološkog razvoja navodi se smanjenje rizika u pogledu uslova života i poboljšanje kvaliteta života, uz poklanjanje posebne pažnje zaštiti životne sredine pri ostvarenju ovih ciljeva. Situacija u Republici Srbiji nije baš na zavidnom nivou sa aspekta sagledavanja ovog problema. Srbija je trenutno među ekološki najzagađenijim zemljama u Evropi. To dalje dovodi do ugrožavanja zdravlja ljudi, utiče na smanjenje prosečnog životnog veka, pogoršava kvalitet života i utiče na neravnomeran regionalni razvoj. Međutim, ne sme se izostaviti i činjenica da samo kvalitetna životna sredina pruža i atraktivniji ambijent za rad i investicije, a samim tim povećava konkurentnost privrede. Razlog ovako loše situacije u Srbiji posledica je višedecenijskih nedovoljnih ulaganja same države. Povećanje ulaganja države u zaštitu životne sredine u narednim godinama nije samo nesporna potreba, već je i obaveza države. Obezbeđenje održivosti životne sredine, naročito u vremenu ubrzane tehnološke revolucije, je proces koji postaje sve zahtevniji i skuplji, a zahtevi za „ozelenjavanjem“ poslovanja sve češći. Osnovni cilj rada je sagledavanje specifičnosti kretanja troškova za zaštitu životne sredine u Republici Srbiji, ukupno i po kategorijama, i na osnovu toga, identifikovanje problematičnih aspekata u ovom domenu koji zahtevaju unapređenje u budućnosti. U radu je primenjen metod analize raspoloživih podataka po kategorijama troškova u dinamičnim vremenima. Rezultati istraživanja ukazuju na pozitivnu tendenciju gotovo kontinuiranog rasta ukupnih troškova za zaštitu životne sredine u Republici Srbiji u desetogodišnjem periodu (2008-2017. godina), ali i na niz problematičnih stavki kada je u pitanju struktura troškova. Iako je Vlada Republike Srbije prepoznala važnost ulaganja u očuvanje životne sredine, postojeći sistem finansiranja nije zadovoljavajući, a neophodno je, pre svega kroz povećanje njegove transparentnosti i poboljšanje koordinacije između nadležnih organa, povećati efikasnost korišćenja ekonomskih instrumenata u oblasti životne sredine. Visoke kazne koje bi Srbija mogla da plati ako na vreme ne uskladi svoje regulative sa evropskim predstavljaju još jedan razlog u prilog tezi da zaštita životne sredine mora postati jedan od prioriteta ove zemlje. Rezultati istraživanja mogu koristiti privrednim subjektima, u koncipiranju njihove poslovne orijentacije i odnosa prema zaštiti životne sredine, ali i nosiocima politika i strategija zaštite životne sredine na višim nivoima, ukazivanjem na poželjne pravce usmeravanja budućih troškova i investicija za zaštitu životne sredine.

Ključne reči: Troškovi, životna sredina, Srbija.

1. UVOD

Stokholmskom deklaracijom (*Stockholm Declaration on the Human Environment*) iz 1972. godine uveden je pojam prava na zdravu životnu sredinu. Pravo zaštite životne sredine je izuzetno bitan instrument regulisanja i upravljanja održivim razvojem koji je opet jedan od glavnih ciljeva postavljenih u modernom međunarodnom pravu i politici.⁴⁴ Kao osnovni cilj ekološkog razvoja navodi se smanjenje rizika u pogledu uslova života i poboljšanje kvaliteta života, uz poklanjanje posebne pažnje zaštiti životne sredine pri ostvarenju ovih ciljeva.⁴⁵ U oblasti zaštite životne sredine u Srbiji izostalo je definisanje strateških ciljeva na osnovu kojih bi se pristupilo usvajanju svih neophodnih strateških dokumenata. Zato i ne iznenađuje podatak da je Srbija trenutno među ekološki najzagađenijim zemljama u Evropi. To dalje dovodi do ugrožavanja zdravlja ljudi, utiče na smanjenje prosečnog životnog veka, pogoršava kvalitet života i utiče na neravnomeran regionalni razvoj. Međutim, kvalitetna životna sredina, pored očuvanja zdravlja stanovništva, obezbeđuje atraktivniji ambijent za rad i investicije, a samim tim povećava konkurentnost privrede.⁴⁶ Razlog ovako loše situacije u Srbiji posledica je višedecenijskih nedovoljnih ulaganja same države u deponije otpada, prečišćivače otpadne vode, kanalizacionu i vodovodnu mrežu i drugo. Zato je sada za rešavanje naraslih problema potrebno snažno povećanje javnih investicija. Povećanje ulaganja države u zaštitu životne sredine u narednim godinama nije samo nesporna potreba, već je i obaveza države. Zaštita životne sredine jedna je od osnovnih tekovina EU – pa je u procesu pristupanja EU, Srbija u obavezi da snažno poveća investicije u ovu oblast.⁴⁷

Obezbeđenje održivosti životne sredine, naročito u vremenu ubrzane tehnološke revolucije, je proces koji postaje sve zahtevniji i skuplji, a zahtevi za „ozelenjavanjem“ poslovanja sve češći.⁴⁸ Da bi se očuvala životna sredina,

⁴⁴ Shelton, D. (2004). *Course 3 – Techniques and Procedures in International Environmental Law in UNITAR Programme of Training for the Application of Environmental Law*, 2nd edition, UNITAR, Geneva, p.1.

⁴⁵ Stopić, M., Dičić, N. & Zorić, J. (2009). *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*, Beograd, str.7.

⁴⁶ Jovičić, E. & Hanić, A. (2016). Sistem finansiranja zaštite životne sredine u Srbiji i u Češkoj Republici. *Ecologica: nauka, privreda, iskustva*, 23 (84). pp. 717-721. ISSN 0354-3285

⁴⁷ Republika Srbija, Fiskalni Savet (2018). *Investicije u zaštitu životne sredine: društveni i fiskalni prioritet*, str.3.

⁴⁸ Ljumović, I., & Pavlović, D. (2016). Izvori finansiranja aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine. *Ecologica: nauka, privreda, iskustva*, 23 (84). pp. 727-730. ISSN 0354-3285

neophodno je da se definiše sam problem, a nakon toga i način za njegovo rešavanje. U tu svrhu, neophodno je planirati, pratiti i izveštavati o ulaganjima u zaštitu životne sredine, kako bi se u odnos dovela ulaganja u zaštitu životne sredine i efekti koji iz toga proizilaze. Stanje u sistemu zaštite životne sredine treba da se razmatra naročito sa stanovišta iskustva nadležnih organa i mogućnosti za podsticajne mere u ovoj oblasti. Pored toga, neophodno je identifikovati adekvatan sistem za praćenje stvarno uloženi sredstava po oblastima investiranja u zaštitu životne sredine, jer nisu dovoljni podaci o procenjenim investicijama za zaštitu životne sredine.⁴⁹

2. METODOLOŠKA OSNOVA ISTRAŽIVANJA

Informacionu osnovu istraživanja čine podaci Republičkog zavoda za statistiku sadržani u izveštajima o troškovima za zaštitu životne sredine u periodu od 2007. do 2017. godine. Troškovi za zaštitu životne sredine predstavljaju zbir investicija i tekućih izdataka za preduzimanje aktivnosti povezanih sa zaštitom životne sredine. Investicije za zaštitu životne sredine obuhvataju ulaganja koja se odnose na aktivnosti zaštite životne sredine (metode, tehnologije, procese, opremu i njihove delove i sl.), u cilju sakupljanja, tretmana, praćenja i kontrole, smanjenja, sprečavanja ili uklanjanja zagađenja ili bilo koje druge degradacije životne sredine koja proizlazi iz poslovanja. Tekući izdaci za zaštitu životne sredine obuhvataju troškove radne snage, izdatke za funkcionisanje i održavanje opreme za zaštitu životne sredine i plaćanja trećim licima za usluge za zaštitu životne sredine, u cilju sprečavanja, smanjenja, tretmana ili uklanjanja zagađenja ili bilo koje druge degradacije životne sredine koja proizlazi iz aktivnosti poslovanja.⁵⁰ Raspoloživi podaci analizirani su u dinamici vremena, kako bi se zaključivalo o karakteristikama, specifičnostima i strukturnim promenama u kretanjima troškova za zaštitu životne sredine u Republici Srbiji.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

U cilju sagledavanja karakteristika i tendencija odnosa pravnih lica u Republici Srbiji prema zaštiti životne sredine, u tabeli 1, dat je prikaz troškova za zaštitu životne sredine na nivou zemlje, ukupno posmatrano i po kategorijama, za period od 2008. do 2019. godine.

Tabela 1: Kretanje troškova za zaštitu životne sredine od 2008-2017. godine

	2008 u mil. rsd	2009 u mil. rsd	2010 u mil. rsd	2011 u mil. rsd	2012 u mil. rsd	2013 u mil. rsd	2014 u mil. rsd	2015 u mil. rsd	2016 u mil. rsd	2017 u mil. rsd
Troškovi za zaštitu životne sredine	16147.3	19686.1	19921.4	26472.6	30413.3	31306.4	30509.7	34826.0	35349.4	34400.3
Zaštita vazduha	3191.9	3712.6	2727.6	3511.8	5240.6	3571.2	4098.7	8517.1	5704.2	2000.5
Upravljanje otpadnim vodama	2454.3	2409.8	3352.1	4352.0	2817.9	4865.1	4978.7	4348.3	4420.7	4465.9
Upravljanje otpadom	4427.5	4846.6	6396.1	10671.6	11562.3	15827.5	14349.6	15309.8	19390.4	20235.5
Ostalo*	6073.6	8717.1	7445.6	7937.3	10792.5	7042.6	7082.7	6650.8	5834.1	7698.4
Investicije za zaštitu životne sredine	6508.1	8940.8	8107.1	12880.6	14437.5	11707.3	10041.8	12292.3	12805.0	6592.8
Zaštita vazduha	2393.2	2809.1	1473.5	2093.6	4321.6	2433.6	3584.6	7901.6	5337.1	871.9
Upravljanje otpadnim vodama	1368.8	1177.5	1391.3	2012.3	1333.0	2124.8	2368.0	1294.1	1445.6	758.2
Upravljanje otpadom	1371.2	934.1	1192.0	4260.1	3626.4	4533.8	1647.9	1639.2	3867.7	2474.8
Ostalo*	1375.0	4020.1	4050.3	4514.5	5156.5	2615.1	2441.3	1457.5	2154.6	2487.9

⁴⁹ Knežević, S., Marković, M. & Stanković, A. (2013). *Održivo investiranje sa fokusom na zaštitu životne sredine*, (2013), IX Skup privrednika i naučnika, SPIN '13, Nova industrijalizacija, reinženjering i održivost, 5-6. novembar 2013. godine, Beograd, Fakultet organizacionih nauka, Centar za operacioni menadžment, Privredna komora Srbije, str. 43-52. ISBN 978-86-7680-288-3;

⁵⁰ Republički zavod za statistiku (2016). *Troškovi za zaštitu životne sredine – metodološka objašnjenja i ostali materijali*. Beograd.

Tekući izdaci za zaštitu životne sredine	9639.1	10745.3	11814.3	13592.0	15975.8	19599.1	20467.9	22533.7	22544.4	27807.5
Zaštita vazduha	798.7	903.5	1254.1	1418.1	919.0	1137.5	514.1	615.5	367.1	1128.6
Upravljanje otpadnim vodama	1085.5	1232.4	1960.8	2339.7	1484.9	2740.3	2610.7	3054.2	2975.1	3707.7
Upravljanje otpadom	3056.3	3912.5	5204.1	6411.4	7935.9	11293.7	12701.8	13670.5	15522.7	17760.7
Ostalo*	4698.6	4697.0	3395.3	3422.8	5636.0	4427.5	4641.4	5193.4	3679.5	5210.5

* Ostalo obuhvata zaštitu i sanaciju zemljišta, podzemnih i površinskih voda, zaštitu od buke i vibracije i ostale aktivnosti u vezi sa zaštitom životne sredine. Pored prethodno navedenih kategorija, u 2014. i 2013. godini, u okviru Ostalo, svrstane su i istraživanje i razvoj, zaštita od radijacije, obrazovanje, informisanje.

Izvor: Republički zavod za statistiku (2009-2018). *Troškovi za zaštitu životne sredine*. Beograd.

Praćenjem kretanja ukupnih troškova za zaštitu životne sredine, dolazi se do zaključka da se njihov iznos kontinuirano povećava iz godine u godinu u čitavom posmatranom periodu, sa izuzetkom 2017. godine kada je došlo do blagog smanjenja iznosa ovih troškova, za 2.7% u odnosu na prethodnu godinu. Pri tome se različite tendencije uočavaju kada su u pitanju pojedinačni aspekti i vidovi zaštite životne sredine. Najveći iznos troškova zaštite vazduha zabeležen je 2015. godine, da bi 2017. godine iznos ovih troškova drastično opao i niži je od nivoa na početku posmatranog perioda. Troškovi upravljanja otpadnim vodama povećani su u odnosu na početak posmatranog perioda u poslednjih nekoliko godina i održavaju se na prilično ujednačenom nivou. Isto se može reći i za kategoriju ostalo. Najveći napredak je zabeležen na polju troškova upravljanja otpadom, čiji je iznos višestruko veći u poslednjim godinama u odnosu na početak posmatranog perioda. Kada je u pitanju odnos investicija i tekućih izdataka za zaštitu životne sredine, može se zaključivati o značajnim izmenama njihovog značaja u strukturi ukupnih troškova, a u korist tekućih izdataka. Naime, najveći iznos investicija je zabeležen 2012. godine, uz njihovo značajno smanjenje u 2017. godini. Tekući izdaci za zaštitu životne sredine kontinuirano rastu iz godine u godinu, i 2017. su gotovo tri puta veći u odnosu na početak posmatranog perioda. Procentualno učešće troškova po kategorijama prikazano je u tabeli 2.

Tabela 2: Kretanje troškova za zaštitu životne sredine od 2008-2017. godine, % učešća

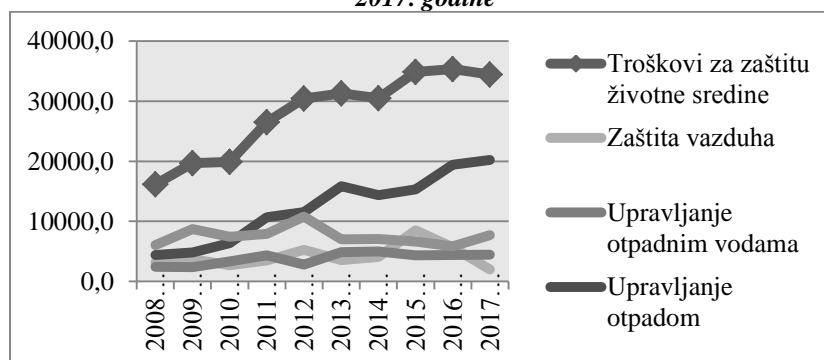
	% učešća									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Troškovi za zaštitu životne sredine	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Zaštita vazduha	19.8	18.9	13.7	13.3	17.2	11.4	13.4	24.5	16.1	5.8
Upravljanje otpadnim vodama	15.2	12.2	16.8	16.4	9.3	15.5	16.3	12.5	12.5	13.0
Upravljanje otpadom	27.4	24.6	32.1	40.3	38.0	50.6	47.0	44.0	54.9	58.8
Ostalo*	37.6	44.3	37.4	30.0	35.5	22.5	23.2	19.1	16.5	22.4
Investicije za zaštitu životne sredine	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Zaštita vazduha	36.8	31.4	18.2	16.3	29.9	20.8	35.7	64.3	41.7	13.2
Upravljanje otpadnim vodama	21.0	13.2	17.2	15.6	9.2	18.1	23.6	10.5	11.3	11.5
Upravljanje otpadom	21.1	10.4	14.7	33.1	25.1	38.7	16.4	13.3	30.2	37.5
Ostalo*	21.1	45.0	50.0	35.0	35.7	22.3	24.3	11.9	16.8	37.7
Tekući izdaci za zaštitu životne sredine	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Zaštita vazduha	8.3	8.4	10.6	10.4	5.8	5.8	2.5	2.7	1.6	4.1
Upravljanje otpadnim vodama	11.3	11.5	16.6	17.2	9.3	14.0	12.8	13.6	13.2	13.3
Upravljanje otpadom	31.7	36.4	44.0	47.2	49.7	57.6	62.1	60.7	68.9	63.9
Ostalo*	48.7	43.7	28.7	25.2	35.3	22.6	22.7	23.0	16.3	18.7

* Ostalo obuhvata zaštitu i sanaciju zemljišta, podzemnih i površinskih voda, zaštitu od buke i vibracije i ostale aktivnosti u vezi sa zaštitom životne sredine. Pored prethodno navedenih kategorija, u 2014. i 2013. godini, u okviru Ostalo, svrstane su i istraživanje i razvoj, zaštita od radijacije, obrazovanje, informisanje.

Izvor: Republički zavod za statistiku (2009-2018). *Troškovi za zaštitu životne sredine*. Beograd.

Dominantno učešće u strukturi ukupnih troškova za zaštitu životne sredine u periodu 2008-2010. godina imala je kategorija Ostalo. Nakon toga, najveće procentualno učešće u svim posmatranim godinama ima kategorija Upravljanje otpadom. U poslednjoj posmatranoj godini, uz takođe dominantno učešće ove kategorije, zabeleženo je skromno učešće kategorije Zaštita vazduha od svega 5.8%. U okviru investicija za zaštitu životne sredine podjednako, relativno visoko učešće u poslednjoj posmatranoj godini beleže kategorije Upravljanje otpadom i Ostalo, na drugom mestu se nalazi kategorija Zaštita vazduha i na poslednjem, trećem mestu kategorija Upravljanje otpadnim vodama. Kada su u pitanju tekući izdaci za zaštitu životne sredine, ubedljivo najveća izdvajanja vršena su za upravljanje otpadom, pa ova kategorija u poslednjoj posmatranoj godini u ukupnim izdacima učestvuje sa čak 63.9%, na drugom mestu je kategorija Ostalo, na trećem Upravljanje otpadnim vodama i na poslednjem, četvrtom kategorija Zaštita vazduha. Grafički prikaz vremenskih serija ukupnih troškova za zaštitu životne sredine i pojedinačnih kategorija dat je na grafikonu 1.

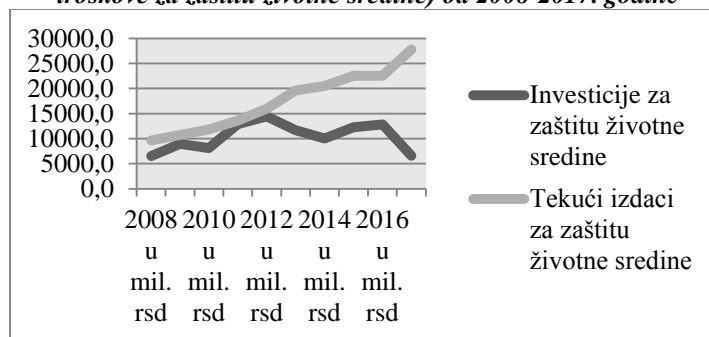
Grafikon 1: Kretanje ukupnih troškova za zaštitu životne sredine i kategorija koje čine ukupne troškove od 2008-2017. godine

Izvor: Autori, na osnovu Republički zavod za statistiku (2009-2018). *Troškovi za zaštitu životne sredine*. Beograd.

Sa izuzetkom svega par godina (2010, 2014 i 2017), kada je dolazilo do blagog opadanja ukupnog iznosa troškova za zaštitu životne sredine, generalno se može zaključivati o povoljnoj dinamici njihovog kretanja u čitavom posmatranom periodu. Najveći napredak je zabeležen na polju troškova za upravljanje otpadom, tako da ova kategorija beleži dinamičan rast. Troškovi za upravljanje otpadnim vodama i troškovi koji podpadaju pod kategoriju ostalo održavaju se na određenom ujednačenom nivou, koji je svakako značajno niži od troškova za upravljanje otpadom. Nakog blagog pozitivnog trenda troškova zaštite vazduha do 2015. godine, nakon toga dolazi do njihovog drastičnog opadanja.

Grafikon 2: Kretanje investicija i tekućih izdataka za zaštitu životne sredine (kategorija koje čine ukupne troškove za zaštitu životne sredine) od 2008-2017. godine

Izvor: Autori, na osnovu Republički zavod za statistiku (2009-2018). *Troškovi za zaštitu životne sredine*. Beograd.

Grafički prikaz dinamike kretanja investicija i tekućih izdataka za zaštitu životne sredine (Grafikon 2), ukazuje na činjenicu da nakon 2012. godine dolazi do značajnog raskoraka u njihovim iznosima, uz kontinuirani rast tekućih izdataka i značajno opadanje investicija za zaštitu životne sredine.

4. ZAKLJUČAK

Finansiranje zaštite životne sredine predstavlja jedan od osnovnih zadataka svake savremene države.⁵¹ Iako je Vlada Republike Srbije prepoznala važnost ulaganja u očuvanje životne sredine, postojeći sistem finansiranja nije zadovoljavajući, a neophodno je, pre svega kroz povećanje njegove transparentnosti i poboljšanje koordinacije između nadležnih organa, povećati efikasnost korišćenja ekonomskih instrumenata u oblasti životne sredine. Takođe, visoke kazne koje bi Srbija mogla da plati ako na vreme ne uskladi svoje regulative sa evropskim predstavljaju još jedan razlog u prilog tezi da zaštita životne sredine mora postati jedan od prioriteta ove zemlje.

Analiza kretanja troškova za zaštitu životne sredine u Republici Srbiji ukazuje na niz specifičnosti. Ohrabruje činjenica da nivo ukupnih troškova za zaštitu životne sredine, sa izuzetkom 2017. godine kada dolazi do njihovog blagog smanjenja, raste iz godine u godinu u čitavom posmatranom periodu. Međutim, u poslovnim politikama preduzeća i njihovoj orijentaciji ka zaštiti životne sredine, sve se manji značaj pridaje zaštiti vazduha, što implicira smanjenje troškova namenjenih ovoj kategoriji. Najviše izdvajanja zabeleženo je kada su u pitanju troškovi upravljanja otpadom. Još jedna negativna tendencija jesu sve manje investicije za zaštitu životne sredine, tako da je struktura ukupnih troškova za zaštitu životne sredine uveliko izmenjena, a u korist tekućih izdataka. Za obezbeđivanje dugoročnog ekološki održivog poslovanja neophodno je povećavati nivo investicija za zaštitu životne sredine, ali takođe i dati podjednak značaj svim kategorijama i načinima zaštite.

LITERATURA

- Jovičić, E. & Hanić, A. (2016). Sistem finansiranja zaštite životne sredine u Srbiji i u Češkoj Republici. *Ecologica: nauka, privreda, iskustva*, 23 (84). pp. 717-721. ISSN 0354-3285
- Knežević, S., Marković, M. & Stanković, A. (2013). *Održivo investiranje sa fokusom na zaštitu životne sredine*, (2013), IX Skup privrednika i naučnika, SPIN '13, Nova industrijalizacija, reinženjering i održivost, 5-6. novembar 2013. godine, Beograd, Fakultet organizacionih nauka, Centar za operacioni menadžment, Privredna komora Srbije, str. 43-52. ISBN 978-86-7680-288-3;
- Ljumović, I., & Pavlović, D. (2016). Izvori finansiranja aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine. *Ecologica: nauka, privreda, iskustva*, 23 (84). pp. 727-730. ISSN 0354-3285
- Republički zavod za statistiku (2009-2018). *Troškovi za zaštitu životne sredine*. Beograd.
- Republički zavod za statistiku (2016). *Troškovi za zaštitu životne sredine – metodološka objašnjenja i ostali materijali*. Beograd.
- Republika Srbija, Fiskalni Savet (2018). *Investicije u zaštitu životne sredine: društveni i fiskalni prioritet*, Beograd.
- Shelton, D. (2004). *Course 3 – Techniques and Procedures in International Environmental Law in UNITAR Programme of Training for the Application of Environmental Law*, 2nd edition, UNITAR, Geneva.
- Simeunović, T. (2016). Menadžerski aspekti međuzavisnosti zaštite životne sredine i budžeta, *Oditor - časopis za Menadžment, finansije i pravo*, vol. 2, br. 1, str. 25-28.
- Stopić, M., Dičić, N. & Zorić, J. (2009). *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*, Beograd.

⁵¹ Simeunović, T. (2016). Menadžerski aspekti međuzavisnosti zaštite životne sredine i budžeta, *Oditor - časopis za Menadžment, finansije i pravo*, vol. 2, br. 1, str. 25-28